

UNIVERZITET U NIŠU
EKONOMSKI FAKULTET
Časopis „EKONOMSKE TEME”
Godina izlaženja 50, br. 4, 2012, str. 535-554
Adresa: Trg kralja Aleksandra Ujedinitelja 11, 18000 Niš
Tel: +381 18 528 624 Fax: +381 18 4523 268

OSIGURANJE DEPOZITA KAO EX ANTE I EX POST ANTIKRIZNI MEHANIZAM U BANKARSTVU

Borko Krstić*

Jelena Radojičić*

***Rezime:** Zbog značaja depozita u poslovanju banaka i njihove osetljivosti u kriznim uslovima, osiguranje depozita se poslednjih decenija promovise kao jedan od stubova moderne državne mreže sigurnosti. Kreiranje i implementacija efikasne šeme osiguranja je težak zadatak, jer prekomerna zaštita banaka može da podstakne banke na rizičnije ponašanje i destabilizuje sistem koji treba da zaštiti. Izazov za kreatora ovih sistema je obezbeđenje zaštite deponenata bez prekomernog podrivanja tržišne discipline. Globalna finansijska kriza je istakla značaj osiguranja depozita kao antikriznog mehanizma. Podizanjem praga osiguranja, vlasti su uspele da zaštite deponente. To je pomoglo u prevenciji panike i osvetlilo je snagu uticaja osiguranja depozita na poverenje javnosti. Iskustva su apostrofirala značaj proaktivnog pristupa u sprečavanju budućih finansijskih kriza. Efikasne i stabilne nacionalne šeme eksplicitnog osiguranja depozita imaju ključni značaj za globalnu finansijsku stabilnost. Iz toga proizilazi potreba njihove reforme uz postizanje većeg stepena harmonizacije propisa na globalnom nivou.*

***Ključne reči:** osiguranje depozita, finansijska stabilnost, moralni hazard, bankarska panika*

Uvod

Značajan segment izvora sredstava banaka čine depoziti a u okviru njih depoziti po viđenju koji su posebno osetljivi u nestabilnim uslovima poslovanja. Bankarsko poslovanje se temelji na delimičnom pokriću depozita rezervama, što znači da banka ne može istovremeno da zadovolji zahteve za isplatu svih svojih deponenata. Naglo povlačenje depozita ne predstavlja samo problem individualnih banaka koje su zapale u probleme već se, zbog domino efekta, može lako proširiti

---

* Univerzitet u Nišu, Ekonomski fakultet

borko.krstic@eknfak.ni.ac.rs, jelena.radojicic@eknfak.ni.ac.rs

UDK 368:336.781.2, pregledni rad

Primljeno: 02.10. 2012. Prihvaćeno: 29.11.2012.

na čitav bankarski sistem. U situaciji kada postoje problemi u bankarskom sektoru, deponenti koji ne raspolažu potpunim informacijama o poslovanju banaka, sumnjaju u njihovu predstojeću nesolventnost, pa će povlačiti sredstva, čak i u slučaju nepostojanja inicijalnog pogoršanja njihovog bilansa stanja. Deponenti će opsedati, kako loše, tako i dobre banke pa propast jedne može doprineti propadanju drugih banaka. Juriš na banke može se izbeći ili ublažiti uvođenjem osiguranja depozita u bankama. U slučaju nepostojanja osiguranja depozita, propast banke znači da deponenti čekaju sve dok se banka ne likvidira (dok se njena aktiva ne pretvori u novac) da bi povratili svoje depozite. Osiguranje depozita predstavlja za deponente garanciju na osnovu koje im se, u određenoj meri, isplaćuju depoziti šta god da se sa bankom desi. Zbog psihološkog uticaja koji ima na deponente, postojanje ovakve zaštite umanjuje pritisak na banke za isplatu depozita u kriznim uslovima. Na taj način, postojanje sistema osiguranja depozita doprinosi očuvanju stabilnosti finansijskog sistema.

Međutim, zaštita koju osiguranje depozita pruža deponentima podstiče njihovo rizično ponašanje a posredno i rizično ponašanje banaka. Ukoliko, tako podstaknut, moralni hazard poprimi veće razmere može dovesti do nestabilnosti bankarskog sektora. Ta negativna posledica osiguranja depozita se mora imati u vidu prilikom uređenja konkretnog sistema osiguranja depozita. Velika raznolikost šema osiguranja depozita u svetu proizilazi upravo iz nastojanja da se različitim pravnotehničkim rešenjima umanje njegovi nedostaci.

1. Funkcije instituta osiguranja depozita

Svrhu osiguranja depozita možemo posmatrati u užem i širem smislu. U užem smislu, osiguranje depozita ima za cilj *pružanje zaštite deponentima* u obliku naknade depozita u slučaju propasti banke. Potreba zaštite deponenta na ovakav način može se objasniti činjenicom da nemaju svi deponenti dovoljno znanja i mogućnosti za samostalno procenjivanje rizika pojedinačnih banaka. To se naročito odnosi na male deponente koji su slabije informisani, pa su time u lošijoj poziciji ako banka zapadne u probleme. U isplati depozita važi pravilo „prvi došao - prvi uslužen“ a kako su veći deponenti bolje informisani oni će prvi povući svoje depozite. Pogrešna procena rizika banke bi mogla da dovede do gubitka depozita velikog broja deponenta. Sa postojanjem osiguranja depozita se u stvari štiti široki krug manjih deponenta.

U širem smislu, cilj osiguranja depozita je *jačanje finansijske stabilnosti bankarskog sistema*. Osiguranje depozita ublažava pritisak deponenta na banke u kriznim uslovima. Tada može doći do opšteg povlačenja depozita iz banaka iz straha da bi banke mogle postati nesolventne (čak i kada nema objektivnih razloga za to). Takođe, jačanjem poverenja u bankarski sistem stvara se povoljno okruženje za normalan rast štednje. Time se pospešuje ostvarenje osnovne funkcije bankarskog sektora kao finansijskog posrednika.

Osiguranje depozita kao ex ante i ex post antikrizni mehanizam u bankarstvu

---

Uloga osiguranja depozita u sprečavanju juriša na banke (*bank run*), objašnjena je u poznatom Diamond–Dybvig modelu (Diamond, Dybvig 1983). Prema ovom modelu, juriš na banku usled panike deponenata je jedan od nekoliko racionalnih ishoda odnosa ponude i tražnje depozita. Banka pozajmljuje sredstva na duži rok dok deponenti mogu da povlače sredstva u kratkom roku. Problem neusklađenosti ročne strukture aktive i pasive povećava verovatnoću nastanka juriša na banku. U sistemu bez osiguranja depozita mogu da nastanu dve situacije (ravnoteže): a) situacija u kojoj deponenti ne povlače svoje depozite jer imaju poverenje u banku („dobra“ ravnoteža), b) situacija u kojoj dolazi do juriša na banku („loša“ ravnoteža). Drugu situaciju Douglas Diamond i Philip Dybvig objašnjavaju efektom koordinacijske greške depozitara (*coordination failure among depositors*). Pojedini deponenti povlače svoje depozite iz banke zato što veruju da će to učiniti i ostali što dovodi banku u stanje nelikvidnosti (iako je banka na početku bila likvidna) (Ahec-Šonje 2002).

Sa stanovišta deponenata, učestvovanje u opštem povlačenju depozita iz banke predstavlja racionalno ponašanje. Iako je okidač lančanog juriša na banke banka sa izrazito nepovoljnom strukturom aktive i pasive, to je samopodržavajući proces koji, u suštini, nema veze sa tim da li su banke zapravo stabilne ili nestabilne.

Problem sistemskog rizika i širenja „zaraze“ kroz bankarski sistem objašnjava prošireni Diamond–Dybvig model. U njemu se polazi od pretpostavke da bilo koji egzogeni šok koji dovodi do odliva gotovine jedne ili više banaka, može dovesti do destabilizacije celog bankarskog sistema. Problemi u poslovanju pojedinih banaka mogu da podstaknu opštu paniku među deponentima, što će usloviti povlačenje depozita iz svih banaka u sistemu. Direktna međusobna izloženost banaka na međubankarskom tržištu može dovesti do institucionalne zaraze. Brza naplata međubankarskih potraživanja od strane privremeno nelikvidne banke može dovesti ostale banke u sličnu situaciju čime se destabilizuje bankarski sistem. Suština Diamond–Dybvig modela je da uspostavljanje adekvatnog insitucionalnog i regulatornog okvira, pri čemu je od posebnog značaja osiguranje depozita, slabi efekat koordinacijske greške deponenata i smanjuje verovatnoću nastanka „juriša na banke“ (Ahec-Šonje 2002).

Pored navedenih osnovnih funkcija osiguranja depozita (zaštite deponenata i prevencije juriša na banke) može se dodati još jedan razlog koji opravdava njegovu implementaciju. Osiguranje depozita *omogućava vlastima da lakše zatvore propale banke* jer je to politički prihvatljivije usled manje socijalizacije troškova takve akcije.

2. Teorijsko-metodološke kontroverze osnivanja i funkcionisanja sistema osiguranja depozita

2.1. Kritika instituta osiguranja depozita

Moralni hazard, kao pratilac svih vrsta osiguranja, osnovni je nedostatak i osiguranja depozita. Generalno, samo postojanje osiguranja podstiče preuzimanje

rizika koji vode ka njegovoj isplati. Saznanje o postojanju institucije za smanjenje rizika čini da sistem u budućem periodu postane sklon preuzimanju većeg stepena rizika. Šeme osiguranja depozita doprinose očuvanju stabilnosti finansijskog sistema ali potencijalno mogu da podstaknu rizičnije ponašanje, kako banaka, tako i deponentata, odnosno da podstaknu povećanje moralnog hazarda.

Usled zaštite koju im pruža sistem osiguranja depozita, deponentima nedostaje podsticaj da prate poslovanje banka. Zbog nedostatka tržišne discipline nametnute od strane deponentata, banke se upuštaju u rizičnije plasmane kako bi ostvarile više stope povraćaja. Upuštanje banaka u veće rizike nego što bi bio slučaj da nema osiguranja depozita vodi ka povećanju verovatnoće nastanka njihovog bankrotstva. Prema tome, sistem osiguranja depozita, koji ima za cilj da smanji rizik likvidnosti kod banaka, na kraju može da poveća verovatnoću nastanka njihove nesolventnosti. U tome se sastoji paradoks državnog osiguranja depozita: nastojanje da se banke učine stabilnijim (tako što će se zaštititi od „juriša deponentata”) u stvari može da ih oslabi.

Zbog prisustva moralnog hazarda kao prateće pojave njegovog funkcionisanja institut osiguranja depozita je predmet brojnih kritika. Fundamentalnu kritiku osiguranja depozita dao je Kevin Dowd. Njegova analiza se zasniva komparaciji bankarskog sistema u kom ne postoji državno osiguranje depozita i bankarskog sistema sa državnim osiguranjem depozita (Dowd 1993).

U prvom slučaju, ako banka propadne deponenti gube novac. Zbog postojanja ovog rizika deponenti su oprezniji kada odlučuju o deponovanju svog novca. S druge strane, da bi privukli depozite u svoje banke, bankarski menadžeri moraju da ulažu veći napor kako bi izgradili i očuvali poverenje svojih deponentata. To podrazumeva oprezniju politiku plasmana, održavanje odgovarajućeg nivoa rezervi likvidnosti i držanje adekvatnog nivoa kapitala u odnosu na rizičnu aktivu.

Sušтина je da je finansijsko zdravlje banaka određeno tražnjom: ako javnost želi sigurne banke onda će ih dobiti, ali pri tom će to morati i da plati prihvatanjem relativno niskih kamatnih stopa na depozite i plaćanjem relativno viših kamatnih stopa na zajmove (Dowd 1993, 16).

Tržišna disciplina jača finansijsku stabilnost bankarskog sistema u kom ne postoji osiguranje depozita. Kada banka koja posluje rizično zapadne u probleme doći će do gubitka poverenja deponentata u njenu stabilnost. Odliv depozita iz „loše” banke može se završiti i njenim bankrotstvom. Pri tom, dolazi do redeponovanja sredstava kod „dobrih” banaka koje su finansijski jače i opreznije u preuzimanju rizika. Na taj način „juriš na konkretnu banku” se ispoljava kao „juriš u kvalitet” jer deluje u pravcu jačanja tržišne discipline svih banaka u sistemu. Proces konkurencije između banaka deluje u pravcu nagrađivanja „dobrih” i kažnjavanja „loših” banaka. (Ćirović 2007)

U bankarskom sistemu u kojem postoji državno osiguranje depozita deponenti znaju da je njihov deponovani novac siguran. Oni postaju neosetljivi na

Osiguranje depozita kao ex ante i ex post antikrizni mehanizam u bankarstvu

rizike koje prouzima njihova banka, već na njihove odluke utiče visina kamatne stope koju dobijaju. U tom slučaju dolazi do moralnog hazarda u ponašanju banaka. Banke mogu da se „kockaju” sa depozitima građana – one ulažu u rizičnije plasmane koji donose više stope prinosa i povećavaju kamatne stope na depozite kako bi privukle dodatna sredstva za ulaganje (Dowd 2009.) Ukoliko se rizici pokažu kao poslovni uspjesi, koristi pripadaju bankama, dok u suprotnom državne šeme zaštite depozita preuzimaju na sebe isplatu depozita.

U sistemu sa državnim osiguranjem depozita konkurencija deluje u pravcu pogoršanja finansijske stabilnosti bankarskog sistema. Rizičnije banke mogu da ponude deponentima više kamatne stope i mogu da ostvare svojim akcionarima više stope povraćaja pa konzervativne i oprezne banke gube u konkurentskoj borbi (Dowd 2009, 17). Dowd je došao do zaključka da je državno osiguranje depozita u suštinskoj suprotnosti sa stabilnim i zdravim bankarskim sistemom, pa ga zato treba ukinuti. (Ćirović 2007, 427)

Demirguc-Kunt i Huizinga (Demirguc-Kunt, Huizinga 2004) smatraju da je nedostatak tržišne discipline neželjena posledica finansijske zaštitne mreže. Tržišna disciplina igra značajnu ulogu u prevenciji prekomernog preuzimanja rizika od strane banaka. Ona ih primorava na ponašanje kojim će izbeći prevelike gubitke i smanjiti rizik od neuspeha. Ukoliko banka preuzima prekomeran rizik, deponenti će zahtevati više kamatne stope na depozite ili će povući novac iz te banke. Međutim, u slučaju postojanja državnog osiguranja depozita sposobnost banaka da privuče depozite ne zavisi od rizika koji preuzima. To, u slučaju postojanja korelacije rizika u bankarskom sistemu, može doprineti finansijskoj nestabilnosti i nastanku finansijske krize.

Rezultati nekih od najranijih empirijskih studija išli su u prilog kritikama osiguranja depozita. U studiji bankarskih kriza od početka osamdesetih do sredine devedesetih godina dvadesetog veka, utvrđeno je da postojanje eksplicitnog osiguranja depozita teži da poveća verovatnoću juriša na banke. Međutim, kasnija istraživanja su utvrdila da loše dizajniran sistem osiguranja depozita u institucionalno slabom okruženju povećava verovatnoću nastanka bankarskih problema, a ne postojanje eksplicitnog osiguranja depozita samo po sebi. (Demirgüç-Kunt, Kane 2002).

2.2 Kontrola moralnog hazarda i dizajniranje optimalnog sistema osiguranja depozita

Veliki deo ekonomskih teorija analizira prednosti i nedostatke osiguranja depozita i istražuje kako balansiranje između njih može dovesti do optimalnog sistema osiguranja depozita. Početna pretpostavka je da je osnovna korist od osiguranja depozita prevencija juriša na banke. Centar teoretskih debata je koliko hipotetičke varijacije aranžmana osiguranja depozita mogu efikasno da smanje moralni hazard banaka.

Rizik koji banke preuzimaju ograničavaju dva mehanizma: regulacija i tržišna disciplina. *Bankarska regulacija* nameće neposredna ograničenja u poslovanju banaka čime se njihovo rizično ponašanje svodi u prihvatljive okvire. U uslovima efikasne regulacije i supervizije banaka, osiguranje depozita ne bi bitnije uticalo na moralni hazard banaka. Tu se, pre svega, misli na regulisanje stope obaveznog kapitala banaka. U literaturi o adekvatnosti kapitala se često tvrdi da je regulisanje kapitala neophodno da bi se kontrolisao moralni hazard, kao postojanje osiguranja depozita. Osiguranje depozita podstiče banke da preuzimaju prekomerne rizike jer koristi idu akcionarima a gubitak ide na štetu fondova za osiguranje depozita. Takvo ponašanje banaka može da doprinese nastanku finansijskih kriza. U tom smislu se zahtevi za adekvatnošću kapitala mogu smatrati, u neku ruku, sredstvom za neutralisanje uzimanja rizika do kog dovodi osiguranje depozita (Allen, Carleti 2008, 16). Takođe, bankarske regulative na osnovu kojih se ograničava rizična aktiva na direktan način primoravaju banke da se ne upuštaju u prevelike rizike.

S druge strane, *deponenti mogu da nametnu tržišnu disciplinu bankama* povlačenjem sredstava iz rizičnih banaka ili zahtevanjem viših kamatnih stopa. S obzirom na potencijalno negativne efekte osiguranja depozita na tržišnu disciplinu, pojedini autori su predlagali i moguća rešenja ovog. Radi se o različitim dizajnima koji ostavljaju mesta za delovanje tržišne discipline u eksplicitnim šemama osiguranja depozita. Predlažu se razni metodi za kontrolisanje moralnog hazarda banaka: vezivanje premija osiguranja za visinu rizika, limitiranje osiguranog iznosa, koosiguranje, uključivanje privatnog osiguranja.

Značajnu analitičku argumentaciju *primene odgovarajućeg raspona premija osiguranja koji je usklađen sa nivoom rizika banke* dao je Thakor (Thakor 1993). Ovaj koncept je zasnovan na ideji da veći rizik koji preuzimaju osiguravatelji depozita treba da bude kompenziran većom premijom. To znači da banke koje karakteriše rizično poslovanje treba da plaćaju veću premiju osiguranja depozita od sigurnijih banaka.

Međutim, ovde nastaje problem tzv. privatnih odnosno asimetričnih informacija koji se odnosi na to da banke bolje znaju rizik njihovog portfolia od državne regulatorne agencije. Usled toga nastaje problem da osiguravatelji depozita adekvatno mere rizik koji pojedine banke preuzimaju (Ćirović 2007). Rešenje ovog problema Thakor objašnjava na sledeći način: regulatorne institucije nude bankama izbor između dva različita ugovora o osiguranju depozita: a) prvi koji sadrži niske premije osiguranja uz visoki obavezni iznos kapitala b) drugi, koji sadrži visoku premiju osiguranja i nisku stopu obaveznog kapitala. Banke koje ulažu u niskorizične projekte (čija je verovatnoća uspeha veća) će, najverovatnije, izabrati prvi tip ugovora o osiguranju depozita dok će banke koje ulažu u visokorizične projekte (čija je verovatnoća uspeha manja) birati drugi tip ugovora. Izbor između ponuđenih ugovora u stvari otkriva privatne bankarske informacije na osnovu čega se može izgraditi sistem premija u kome je svaka banka opterećena onom visinom

Osiguranje depozita kao ex ante i ex post antikrizni mehanizam u bankarstvu

premije koja pokriva prosečan gubitak koji banke tog tipa prenose na fond osiguranja (Thakor 1993).

Jedan od mogućih načina za rešavanje problema merenja rizičnosti banaka je regulatorno rangiranje u kome se banke rangiraju od najbezbednije do najrizičnije i u skladu sa rangom kom pripadaju određena je i premija osiguranja koju plaćaju. Na tom principu se zasniva CAMELS (*Capital adequacy, Asset quality, Management quality, Earnings, Liquidity risk exposure, Sensitivity to market risk*) metodologija depozitnog osiguranja SAD koja predstavlja kompozitno rangiranje zasnovano na ocenjivanju različitih aspekata poslovanja banaka, čiji su rezultati predstavljeni jedinstvenom ocenom (u zavisnosti od dobijene ocene banke su rangirane od 1 do 5). Visina premije može da se veže uz neki parametar (ili više njih) koji odražava nivo preuzetog rizika banke. Kao parametri mogu da se koriste: profitabilnost, kvalitet imovine, kvalitet kreditnih plasmana, velika izloženost i sl.

Edward J. Kane (Kane 2000) predlaže rešenja koja podrazumevaju što veće uključivanje različitih pojedinaca u šeme osiguranja depozita kako bi usklađivanje njihovih interesa preventivno uticalo na preuzimanje prekomernog rizika od strane banaka. Jedno od rešenja je *kombinacija državnog i privatnog osiguranja depozita*. Uključivanje privatnog osiguranja depozita bi trebalo da utiče na jačanje tržišne discipline jer su ovi učesnici zbog snošenja dela gubitaka motivisani da prate i ograničavaju prekomerno preuzimanje rizika. Drugi način je *ograničeni iznos osiguranja depozita* (nepotpuno pokriće) i treći način je da se *deponenti, na osnovu ugovora, slože da apsorbuju deo gubitka* u slučaju propasti njihove banke (koosiguranje).

3. Osnovni aspekti operacionalizacije šeme osiguranja depozita

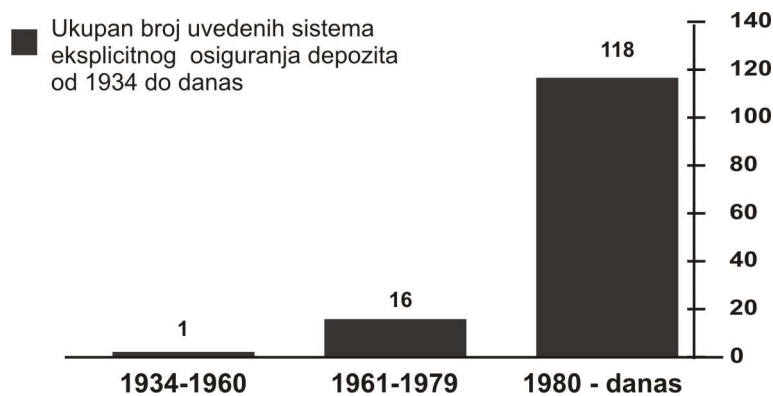
Iako je svrha svake šeme osiguranja depozita ista, razlikuju se pravnotehnička rešenja za njeno ostvarenje u zemljama širom sveta.

Sa stanovišta neposrednosti zaštite deponenata postoji veliki broj metoda zaštite deponenata koje države širom sveta primenjuju: potpuno eksplicitno garantovanje depozita, eksplicitno ograničeno pokriće depozita, osiguranje depozita uz neograničeno pokriće, pravni osnov isplate umesto osiguranja depozita, potpuno oslanjanje na tržišnu disciplinu.

U slučaju nepostojanja eksplicitnog osiguranja, sigurnost depozita se ostvaruje posredno preko jačanja finansijske stabilnosti bankarskog sistema. Država će pružiti pomoć banci kako bi ona prebrodila problem likvidnosti i sprečila njena propast. Međutim, ako banka propadne i pored pružene podrške njenoj likvidnosti deponentima nije garantovano da će biti obeštećeni. *Eksplicitno* osiguranje depozita predstavlja mehanizam koji vlade koriste za promovisanje stabilnosti finansijskog sistema. Osiguranje depozita je eksplicitno ukoliko je nekom legislativnom formom utemeljeno. U nedostatku formalnog aranžmana pretpostavlja se da država ima *implicitno* osiguranje depozita (Demirguc-Kunt, Sobaci 2001, 482).

Eksplicitno osiguranje depozita je prvi put uvedeno u SAD 1934. godine, a zatim se raširilo svetom naročito krajem sedamdesetih i osamdesetih godina dvadesetog veka usled velikog broja bankarskih kriza u ovom periodu u većem broju zemalja (slika 1).

Slika 1: Dinamika uvođenja sistema eksplicitnog osiguranja depozita tokom vremena

Izvor: Carns, 2011

Broj zemalja koje nude eksplicitno osiguranje depozita se brzo povećavao poslednjih decenija. Među poslednjim su zemlje u tranziciji Istočne Evrope koje su to uvodile u težnji da ispune Direktivu EU o osiguranju depozita. Uvođenje eksplicitnog osiguranja depozita postalo je jedan od osnovnih saveta koji su spoljni eksperti davali zemljama koje sprovode reforme. Međutim, postavlja se pitanje da li je to dobro rešenje ukoliko postoje slabosti u institucionalnom okruženju (što je upravo jedna od karakteristika tih zemalja) (Demirguc-Kunt, Kane, Laeven 2008).

Sa stanovišta pravne forme sistema osiguranja depozita razlikuju se *privatno-pravni* sistem i *državno-pravni* sistem. U prvom same banke vide interes u uspostavljanju sistema i članstvo je po pravilu dobrovoljno (zaštita depozita se obezbeđuje samo za banke koje učestvuju u šemi). U državno-pravnom sistemu, koji je uređen zakonom, članstvo je, po pravilu, obavezno a država utiče na njegovo uspostavljanje i funkcionisanje.

Većina aktuelnih šema osiguranja depozita karakteriše obavezno članstvo. Obaveznim članstvom u šemama osiguranja depozita izbegava se problem negativne selekcije (koji bi bio naročito izražen u kombinaciji dobrovoljnog članstva i sistema sa nediferenciranim premijama). Takođe, banke koje bi ostale van šeme bile bi manje konkurentne, s obzirom da su deponetni izuzetno osetljivi na postojanje institucionalne zaštite. (Marinković 2004)

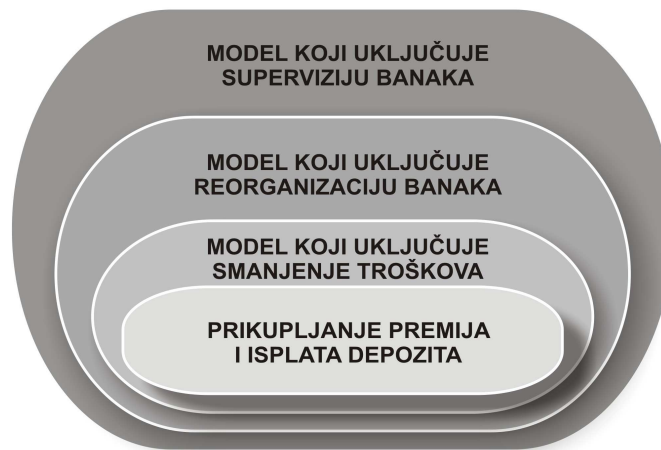
Sa stanovišta ovlašćenja osiguravača postoji velika raznovrsnost sistema osiguranja depozita u svetu. Na jednom kraju spektra je američki model u kom Savezna korporacija za osiguranje depozita (FDIC) ima veliki broj nadležnosti:

Osiguranje depozita kao ex ante i ex post antikrizni mehanizam u bankarstvu

pored osiguranja depozita i isplate osigurane sume u slučaju bankrotstva banka one uključuju i superviziju, kao i reorganizaciju problematičnih banaka. Na drugom kraju spektra su tzv. „pay box“ modeli koji ovlašćenja osiguravača ograničavaju na isplatu potraživanja deponenata. Između su modeli koji osiguravaču daju ovlašćenja između ova dva modela. (slika 2.) „Cost reducer“ model omogućava osiguravaču da, u specifičnim okolnostima, interveniše preduzimanjem preventivnih ili korektivnih mera kako bi se očuvali depoziti i smanjili troškovi i eksternalije. „Resolution facilitator“ modeli omogućavaju proaktivnu podršku bankama koje zapadaju u probleme (pomoć u njihovoj prodaji, rekapitalizacija i sl.) (Bernet, Walter 2009).

Slika 2: Tipovi šema osiguranja depozita prema širini ovlašćenja osiguravača

Izvor: Bernet, Walter, 2009, 28

Prema načinu finansiranja, odnosno vremenu prikupljanja sredstava za obeštećenje deponenata, razlikujemo dva osnovna modela osiguranja depozita: ex-ante i ex-post sistemi.

Ex ante osiguranje depozita podrazumeva da se unapred osniva fond za isplatu osiguranih depozita. Sredstva se prikupljaju pre nego što nastane potreba za obeštećenjem deponenata tako što banke plaćaju premije za osiguranje depozita.

Kod *ex post* modela fond se ne kreira unapred već se sredstva prikupljaju u trenutku kada je potrebno isplatiti osigurane depozite. Kada nastane potreba da se obeštete deponenti neke banke, potrebna sredstva se prikupljaju od ostalih banaka u odgovarajućoj utvrđenoj razmeri. Imajući u vidu navedene karakteristike ova dva modela može se zaključiti da prvi model pruža veću sigurnost deponentima i za finansijski sistem. Unapred prikupljena sredstva su raspoloživa odmah a izbegava se mogućnost da obeštećenje deponenata jedne banke prelije krizu na druge banke usled udara na njihovu likvidnost, smanjuje se pritisak na državu da fiskalnim

sredstvima obešteti deponente (Markovinović 2011). Mešoviti sistem kombinuje karakteristike oba sistema: deo unapred (uplate premija) a deo ako je potrebno se prikuplja naknadno.

Prema načinu određivanja premije razlikuju se sistemi osiguranja depozita sa diferenciranim premijama prilagođenim riziku (*risk-adjusted differential premium system*) i sistemi sa nediferenciranim premijama (*flat-rate*). Kod prvog sistema se premije određuju prema stepenu rizičnosti poslovanja pojedinih banaka dok kod drugog veze između rizika svojstvenog pojedinačnoj instituciji i visine premije nema.

Prvi sistem ima višestruke prednosti u odnosu na drugi (Markovinović 2011, 795-796):

- primenjuje se jedno od fundamentalnih načela osiguranja - da se premija određuje u skladu sa verovatnoćom nastupanja osiguranog slučaja,
- pravednije se raspoređuju troškovi uspostavljanja sistema osiguranja jer se više terete one banke kod kojih postoji veća verovatnoća nastanka osiguranog slučaja,
- podstiče banke da budu konzervativnije jer time smanjuju troškove osiguranja depozita a to istovremeno doprinosi i stabilnosti bankarskog sistema u celini.

Za uspešno ostvarivanje zaštitne funkcije visina premije treba da odražava stvarni stepen rizika koji preuzimaju banke. U suprotnom, sistem osiguranja depozita može dodatno podstaknuti banke na preuzimanje suviše velikih rizika.

S obzirom na položaj na tržištu razlikuju se:

- Sistem osiguranja depozita *sa monopolskim položajem*- nosilac jednog sistema osiguranja depozita ima isključivo pravo da ostvaruju funkciju osiguranja depozita.
- Ukoliko je funkcija osiguranja prepuštena tržišnim pravilima onda *nema monopolski položaj*. Međutim, ukoliko postoji više subjekta koji obavljaju funkciju osiguranja depozita tako da je jasno razgraničeno koji subjekt osigurava depozite određenih banaka i to tako da međusobno nisu u konkurentskom položaju onda se radi o monopolskom položaju. (Markovinović 2011)

Pokriće depozita osiguranjem se razlikuje u pojedinim šemama i zavisi od više faktora:

a) *Limit po individualnom deponentu u jednoj banci* - kako se ne zabranjuje da pojedinci imaju račune u više banaka to je ukupan iznos garantovanih depozita potencijalno određen brojem banaka u zemlji i limitom po individualnom deponentu (Tabela 1).

Osiguranje depozita kao ex ante i ex post antikrizni mehanizam u bankarstvu

Tabela 1: Ukupan garantovani iznos depozita po deponentu u izabranim zemljama (april, 2011)

	Limit po individualnom deponentu u jednoj banci	Broj banka u zemlji (približan)	Ukupno raspoloživ garantovani iznos depozita po deponentu
Velika Britanija	£85.000	200	£17,000.000
Nemačka	€100.000	2000	€200,000.000
SAD	\$250.000	7500	\$1,875,000.000

Izvor: Huertas, 2011, 146

b) *Obuhvat deponenata* – obično se osiguranje odnosi na deponente fizičkih lica, ali mogu biti uključeni i depoziti pravnih lica, dok su po pravilu isključeni depoziti finansijskih institucija.

c) *Obuhvat depozita* – obično se osiguranje odnosi na tekuće, štedne i druge transakcione račune a ne uključuje investicije kao što su obveznice.

d) *Koosiguranje* - određuje da li i u kojoj meri deponenti snose rizik propasti banke. U sistemu sa učešćem deponenata, deponentu se isplaćuje samo jedan deo depozita, čak i u slučaju da njegovo potraživanje ne prelazi osigurani limit (na primer: ako je limit 50.000 i koosiguranje 10% deponent će dobiti maximum 45.000 evra). Bez postojanja koosiguranja deponentu se isplaćuje celokupan osigurani iznos depozita. Treba imati u vidu da sistem sa postojanjem koosiguranja efikasno funkcioniše dok su normalni uslovi, jer su deponenti više svesni limita a ne koosiguranja, ali kada banka zapadne u probleme postaju svesni mogućih gubitaka ispod limita. Zato je ovaj sistem manje u sprečavanju odliva depozita kada kriza već nastupi (deponenti povlače depozite kako bi izbegli gubitak dela depozita koji im ne bi bio nadoknađen u slučaju propasti banke).

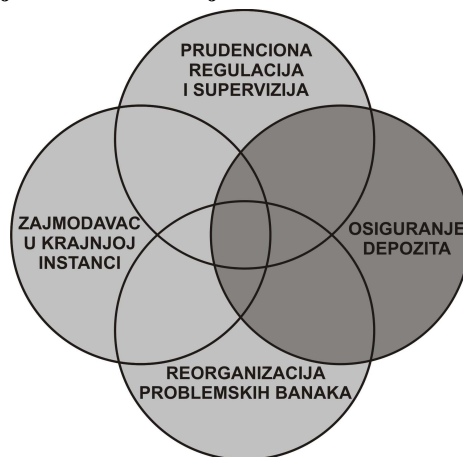
Empirijsko istraživanje šema osiguranja depozita Demirguc-Kunt i Huizing (2004) nalazi da su viši nivoi pokrića, pokriće međubankarskih depozita, ex ante finansiranje i državno upravljanje povezani sa opadanjem tržišne discipline. S druge strane, tržišna disciplina je izraženija kada postoji koosiguranje i privatno upravljanje. Empirijski rezultati do kojih su došli Cull, Senbet, and Sorge (Cull, Senbet, Sorge, 2005) pokazali su da širok obuhvat šeme osiguranja depozita bez adekvatnog regulatornog okvira ima negativan efekat na finansijsku stabilnost i razvoj zemlje. Laeven (Laeven 2004) je razlike u dizajnu šema osiguranja depozita u raznim državama pokušao da objasni, sa političkog, regulatornog i institucionalnog aspekta, da je pokrivenost depozita osiguranjem veća u zemljama gde banke sa relativnom niskom stopom sopstvenog kapitala čine veći deo bankarskog sistema. To ukazuje da sistemi osiguranja depozita nisu socijalno optimalni u većini zemalja.

3. Ex ante i ex post dejstvo osiguranja depozita kao antikriznog mehanizma u bankarstvu

Zaštita deponenata od strane države ima veoma važnu ulogu u upravljanju bankarskim krizama. Njena uloga je odlučujuća kada opada poverenje javnosti u bankarski sektor i kada postoji opasnost od „juriša na banke“. Osiguranje depozita od strane države deluje na vraćenje poverenja u banke i smanjenje rizika od odliva depozita. Međutim, država ne obezbeđuje sigurnost deponenata samo osiguranjem depozita, već i kreditnom podrškom problematičnim bankama od strane centralne banke ili vlade, kao i preuzimanjem banaka od strane države. Prema tome, osiguranje depozita je samo jedan element šire državne mreže sigurnosti (*Government Safety Net*). Uska definicija državne mreže sigurnosti, pored osiguranja depozita, obuhvata i funkciju poslednjeg utočišta banaka dok šira uključuje i bankarsku regulaciju i superviziju.

Definicija državne mreže sigurnosti se, u cilju smanjenja rizika nastanka budućih finansijskih kriza, proširuje mehanizmima za efikasno restruktuiranje propalih institucija ukoliko one ne odu u likvidaciju (*failure resolution mechanisms for financial institutions*). Svi elementi su u međusobnoj interakciji i svaki se suočava sa sličnim *trade-off*-om između sprečavanja poremećaja u bankarskom sistemu i smanjena moralnog hazarda (Slika 3) (Schich, 2008).

Slika 3: Interakcija između četiri ključna elementa državne mreže sigurnosti

Izvor: Schich, 2008,5

Efikasna državna mreža sigurnosti ima važnu ulogu u kontroli sistemskog rizika koji nastaje, pre svega, iz specifičnosti finansijskog posredovanja kojeg karakteriše ročna transformacija sredstava i međusobna povezanost finansijskih institucija. U periodima krize, sistemski rizik se manifestuje kao: opšti juriš na depozite, opšta nelikvidnost finansijskog sektora i gubljenje poverenja u finansijski sistem.

Osiguranje depozita kao ex ante i ex post antikrizni mehanizam u bankarstvu

Pre uvođenja prvog eksplicitnog osiguranja 1934. godine u SAD, bankarska panika je bila česta pojava u SAD. U devetnaestom i početkom dvadesetog veka, bankrotstva banaka su predstavljala ozbiljan problem na svakih dvadesetak godina. U periodu 1929-1933. godina oko 9.000 banaka je propalo a javnost je izgubila poverenje u banke. Nakon što je FDIC osnovan smanjio se broj banaka koje su godišnje propadale (pre oko 2000 a posle oko 15 sve do 198. godine) (Mishkin 2006, 261). Zbog rastuće zabrinutosti za stabilnost bankarskih sistema u svojim zemljama, od šesdesetih godina dvadesetog veka države širom sveta počele su da osiguravaju depozite.

Do osamdesetih godina dvadesetog veka činilo se da osiguranje depozita savršeno dobro obavlja svoju funkciju. Međutim, uvođenje institucije osiguranja depozita je u nekoj meri doprinelo preuzimanju većih rizika od strane pojedinačnih banaka i time doprinelo njihovom bankrotstvu tokom osamdesetih i devedesetih godina dvadesetog veka. U tom periodu su vođene najveće diskusije o opravdanosti postojanja državnog osiguranja depozita. U fokusu je bilo pitanje da li je državno osiguranje depozita (uz kredite za likvidnost centralne banke) odgovorno za raširenu pojavu moralnog hazarda, odnosno da li je sistemski rizik precenjen. U SAD je FDIC bila predmet oštih kritika koje su rezultirale Zakonom o unapređenju FDIC iz 1991. Međutim, kritika nije bila toliko usmerena prema fundamentalnom konceptu osiguranja depozita već prema načinu upravljanja FDIC-om koji je mogao da dovede do njene nesolventnosti. Takođe, u mnogim zemljama osiguranje depozita nije imalo značajnu ulogu u uzrokovanju krize (npr. u Norveškoj, Švedskoj i Finskoj krajem osamdesetih i počektom devedesetih, Latinoameričke bankarske krize, u Japanu devedesetih godina itd.). Ono na šta je iskustvo ukazalo je da spremnost države da pomogne bankama (bez obzira da li su depoziti osigurani ili ne) može da utiče na povećanje moralnog hazarda. Finansijska liberalizacija bila je značajan faktor u nastanku i razvoju finansijskih kriza. Raširena pojava finansijski inovacija u tom periodu uticala je na smanjenu profitabilnost tradicionalnog poslovanja banka. Banke su tragale za novim i rizičnijim poslovima kako bi održale svoj profit. Pojava novih finansijskih instrumenata i novih tržišta (finansijski fjučersi, visokorizične obveznice, svop poslovi i sl.), kao i deregulacija bankarskog sektora, olakšala je bankama upuštanje u veće rizike. Postojane osiguranje depozita je samo povećalo moralni hazard banaka (Miskin 2006).

Može se zaključiti da osiguranje depozita nije samo po sebi negativno ili pozitivno, već ga treba posmatrati u kontekstu šireg okruženja. Ako se u zemlji sa osiguranjem depozita odvija finansijska liberalizacija, a to nije praćeno dobro dizajniranim i efektivnim sistemom prudencione regulacije i supervizije, moguće je da banke preuzmu prekomerni rizik, što će u krajnjem povećati verovatnoću nastanka bankarske krize.

Finansijska kriza koja je započela sredinom 2007. godine na tržištu nekretnina i u finansijskom sektoru SAD se, zbog visokog stepena globalizacije,

raširila svetom izazivajući naglo smanjenje agregatne tražnje, što je na kraju vodilo globalnoj recesiji. Globalni karakter savremene finansijske krize naglasio je problem sistemskog rizika. Kriza je osvetlila fundamentalne slabosti u oblasti regulacije i nadzora finansijskih sistema u državama širom sveta a naročito SAD i Evropskoj uniji. Takođe, negativni efekti finansijske krize istakli su ponovo značaj osiguranja depozita kao antikriznog mehanizma.

Delovanje osiguranja depozita kao elementa antikrizne regulacije bankarskog sektora se razlikuje od dejstva neposredne bankarske regulacije. Dok su druge regulativne mere usmerene na kontrolu banaka osiguranje depozita je u stvari u funkciji kontrole straha deponentata da ne izgube svoje depozite.

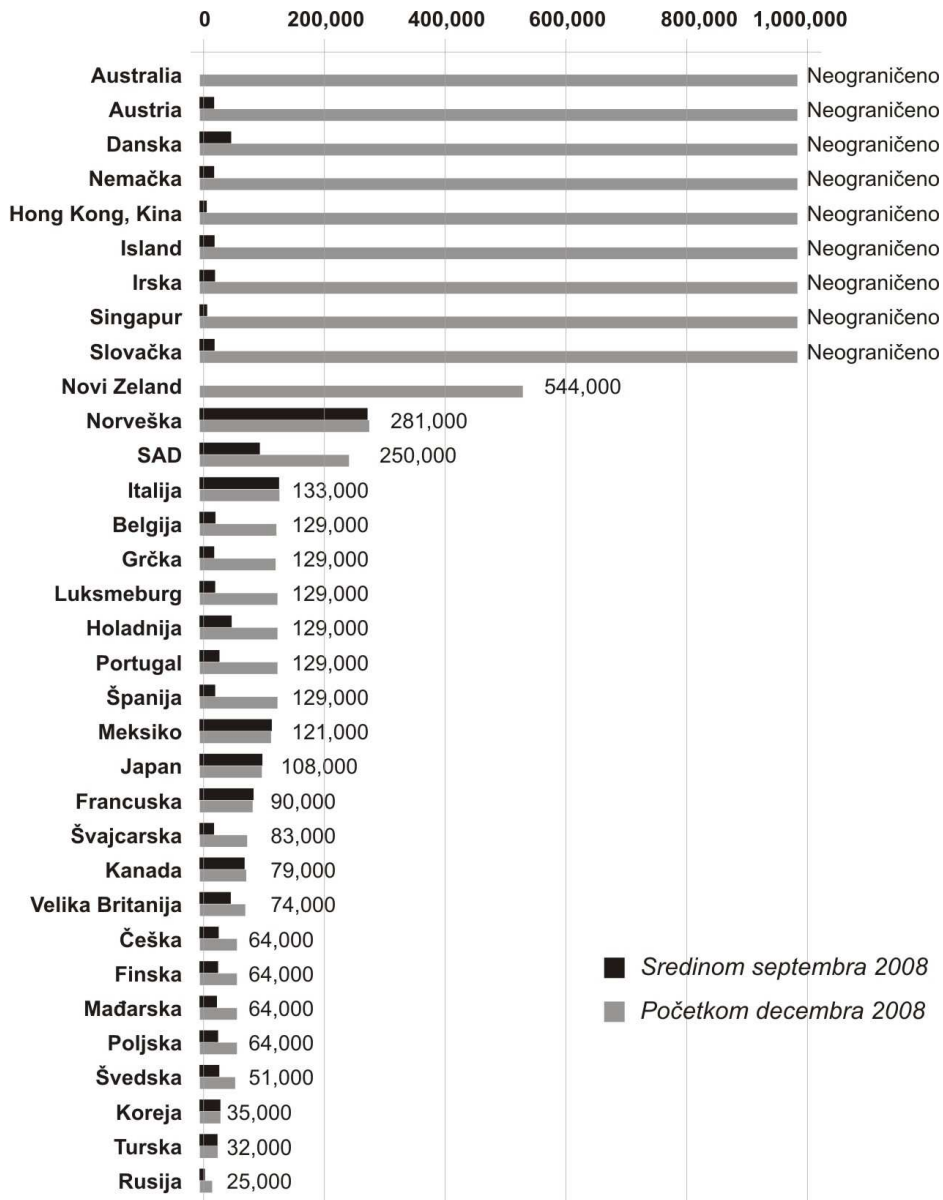
Delovanje osiguranja depozita kao antikriznog mehanizma može biti proaktivno i reaktivno. Kao ex ante mehanizam jača poverenje u bankarski sektor, čime se preventivno deluje na odlivanje depozita iz banaka i nastanak finansijskih kriza. Kao ex post mehanizam štiti deponente od gubitaka u slučaju nesolventnosti banke i sprečava širenje „zaraze“ kroz bankarski sistem.

U kriznim uslovima veoma važna je psihološka uloga osiguranja depozita kao instrumenta za očuvanje finansijske stabilnosti. Kada nastane kriza primarni je zadatak da se obnovi poverenje i spreči panika. Preduzimaju se nagle, reaktivne mere koje se smatraju neizbežnim u datoj situaciji. Uobičajena mera u kriznim situacijama je podizanje iznosa osiguranih depozita. To je jednostavan instrument koji ima pozitivno psihološko delovanje na javnost u kratkom roku. Zato je razumljivo zašto je prva reakcija država širom sveta na paniku koja je započela oktobra 2008. godine kolapsom banke *Lehman Brothers* bila podizanje iznosa osiguranih iznosa, pa čak i uvođenje neograničenog osiguranja depozita. U nekim državama, poput Australije i Novog Zelanda, gde nije postojalo uvedeno je eksplicitno osiguranje depozita. Usled straha od sistemskog širenja zaraze, pored podizanja osiguranog iznosa, preduzimane su i druge mere u cilju jačanje mehanizma osiguranja depozita: smanjenje značaja koosiguranja, obezbeđenje brzog pristupa osiguranim depozitima, širenje obuhvata depozita osiguranjem (Schich, 2008).

Počektom oktobra 2008. godine u SAD je povećan osigurani iznos depozita po deponentu banke sa 100.000 dolara na 250.000 dolara. Pre krize, propisi EU su nalagali da limit za osiguranje depozita iznosi 20.000 evra. Brzina reakcije zemalja članica EU je uslovlila nedostatak međusobne koordinacije, pa su postojale razlike u pogledu obuhvata i iznosa osiguranih depozita. U oktobru su se ministri finansija zemalja članica složili da se minimalni iznos osiguranja poveća sa 20.000 na 50.000 evra (Slika 4).

Osiguranje depozita kao ex ante i ex post antikrizni mehanizam u bankarstvu

Slika 4: Iznos osiguranog depozita po deponentu u izabranim zemljama sredinom septembra i početkom decembra 2008. godine, u USD

Izvor: Schich, 2008; OECD

Promptna reakcija Evropske komisije bila je upućivanje predloga direktive o osiguranju depozita kojom se menja postojeća direktiva iz 1994. godine. Mišljenje ECB bilo je da se osigurani iznos mora dalje povećavati kako bi se

održalo poverenje deponenata i finansijska stabilnost. Na sastanku 2008. godine CMF-a (Committee on Financial Markets) zaključeno je da sistemi sa niskim osiguranim iznosom i parcijalnim osiguranjem možda neće biti efikasni u prevenciji juriša na banke.

Podizanje osiguranih iznosa je brzi antikrizni lek koji „leči” ne samu bolest, već i njene simptome. U dugom roku, ova mera znači za državu i zdrave banke povećanje potencijalnih obaveza. Takođe, povećava se moralni hazard loših banka (jer se smanjuju potencijalne obaveze vlasnika banke), što u krajnoj instanci može loše da utiče na finansijsku stabilnost. Zato ove, *ad hoc* preduzete, mere mora da prati i adekvatna izlazna strategija. Tu je, pre svega, važno ograničiti vremensko trajanje ovih mera. U SAD, trenutni limit za osiguranje depozita (250.000 USD) važiće do kraja 2013. godine, od kada će iznositi 100.000 USD. Isticanje potpuno državnog osiguranja depozita u članicama EU uglavnom je bilo predviđeno do početka 2010.

Koosiguranje je bilo karakteristika šeme osiguranja depozita u Velikoj Britanji pre bankrotstva *Northern Rocka* ali nije primenjeno kada je banka propala. Nakon toga FSA je ukinula koosiguranje iz šeme i povećala pokriće na 100% od limita. Evropska komisija je sredinom oktobra 2008. predložila ukidanje koosiguranja kako bi se povećala efikasnost osiguranja depozita u širenju bankarske panike. U većini zemalja (Austrija, Češka, Irska, Poljska, Rusija Luksemburg, Mađarska itd.) kod kojih je u prekriznim šemama osiguranja depozita egzistiralo koosiguranje, ono je napušteno do decembra 2008. godine.

Kako bi povratile poverenje javnosti, neke države su proširile obuhvat osiguranja depozita. Najčešće su u osiguranje uključivani depoziti pravnih lica. Irska je, na primer, krajem septembra garantovala sve depozite u 6 najvećih banaka. Pored mere usmerenih na veće pokriće depozita osiguranjem preduzimane su i mere za brže isplate u slučaju nesolventnosti banke.

Navedenim hitnim merama vlasti su uspele da zaštite deponente i nije došlo do opšteg juriša na banke tokom krize. Osim što su ovakve intervencije pomogle u prevenciji bankarske panike one su osvetlile snagu uticaja osiguranja depozita na jačanje poverenja javnosti i njegov značaj za finansijsku stabilnost. Međutim, bez obzira na njihovu efikasnost ove inicijalno preduzete mere predstavljaju samo kupovinu vremena. Pravo rešenje za prevenciju sistemskog rizika je reforma i kreiranje stabilnih i sigurnih nacionalnih sistema depozita uz postojanje međunarodne koordinacije u akcijama.

Reforma sistema osiguranja depozita u EU počiva na novim načelima uobličenim u odredbe nove Direktive iz 2009. godine (Directive 2009/14/EC). Direktiva EU o šemama za osiguranje depozita iz 1994. godine (Directive 94/19/EC) je bila ograničena na obezbeđivanje usaglašenog minimuma zaštite depozita, pri čemu je minimalni iznos osiguranih depozita iznosio 20.000 evra. Revizija odredbi Direktive kretala se u pravcu povećanja limita za osiguranje depozita, širenja spektra mogućih načina finansiranja i uvođenje premija

Osiguranje depozita kao ex ante i ex post antikrizni mehanizam u bankarstvu

prilagođenih riziku, pri čemu se nastojalo postizanje većeg stepena harmonizacije propisa zemalja članica.

Da bi se održalo poverenje deponentata i očuvala finansijska stabilnost, propisano je da od 1. januara 2011. godine pokriće za ukupne depozite za svakog deponenta treba da bude 100.000 evra (ovaj uslov su u predviđenom roku ispunile sve članice). U julu 2010. godine, Evropska Komisija je predložila amandmane za temeljnu reviziju Direktive o šemama garantovanja depozita iz 1994. Ovi predlozi prate i potvrđuju hitne legislativne promene koje je Komisija predložila 2008. a koje su stupile na snagu 2009. godine. Određivanje osiguranog iznosa po deponentu od 100.000 evra kao maksimalnog iznosa doprinosi harmonizaciji osiguranih iznosa i onemogućava neograničeno osiguranje depozita. Takođe, novom Direktivom osiguranje je prošireno na depozite pravnih lica i obustavljena je praksa netiranja. Skraćen je period u kome je obavezno izvršiti isplatu osiguranog iznosa deponentu u slučaju propasti banke (rok isplate je jedna nedelja dok je ranije rok bio tri meseca). Agencija zemlje članice je dužna da isplati svoje građane ako su imali depozite kod propale banke u nekoj drugoj zemlji članici a zatim će lokalna agencija naplatiti potraživanje od nadležne agencije, odnosno fonda iz zemlje u kojoj je propala banka bila registrovana. Uvodi se veoma fleksibilan oblik finansiranja fondova osiguranja depozita kroz kombinaciju *ex ante* i *ex post* doprinosa (u odnosu 75:25), uz uvođenje mogućnosti međusobnog kreditiranja agencija odnosno fondova iz različitih zemalja članica. Obavezno članstvo u eksplicitnoj šemi osiguranja depozita implicira da su svi deponenti zaštićeni i da je svako bankrotstvo banke pokriveno šemom.

Značajne međunarodne inicijative obuhvataju i utvrđivanje Osnovnih principa za efikasan sistem osiguranja depozita (*The Core Principles for Effective Deposit Insurance Systems*). Ovi principi koje su, u junu 2009. godine, zajedno objavili IADI (*International Association of Deposit Insurers*) i Bazelski komitet za bankarsku superviziju, predstavljaju svojevrsan vodič za reformu ili uspostavljanje efikasnog sistema osiguranja depozita. Dalja inicijativa je usmerena ka uspostavljanju Osnovnih principa kao autoritativnog međunarodnog standarda za osiguranje depozita (IADI, zajedno sa MMF-om i Svetskom bankom, radi na izradi metodologije za procenu usklađenosti pojedinačnih sistema osiguranja depozita sa Osnovnim principima, koja bi to omogućila).

Zaključak

Očuvanje i jačanje stabilnosti bankarskog sektora je osnovna svrha implementacije i funkcionisanja sistema osiguranja depozita, a sredstvo za njeno ostvarivanje je obezbeđenje neposredne zaštite deponentata. Efikasnost sistema osiguranja depozita, kao mehanizma za ograničavanje sistemskog rizika, treba posmatrati u kontekstu šireg institucionalnog okruženja. Adekvatan institucionalni i regulatorni okvir predstavlja svojevrsni balans između pozitivnih i negativnih efekata uvođenja državnog osiguranja depozita.

Na značaj koji sistem osiguranja depozita ima za očuvanje finansijske stabilnosti jasno ukazuje i inicijalni odgovor mnogih država na nastajanje savremene globalne finansijske krize: podizanjem limita osiguranja depozita i napuštanjem učešća deponenata u osiguranju ublažile su pritisak za isplatu depozita kome su bile banke izložene.

Mere koje se preduzimaju kao inicijalni odgovor na bankarsku krizu mogu da budu korisne u sprečavanju daljeg urušavanja poverenja deponenata. Njima se kupuje veme ali cena koja se plaća može da budu dosta velika ako se nema u vidu sledeće:

- u uslovima povećanje globalne finansijske integracije i brzog preliivanja šokova nepostojanje međunarodne koordinacije u akcijama može dovesti do regulatorne arbitraže,
- one utiču na porast moralnog hazarda (što je naričito povezano sa neograničenim osiguranjem depozita pa to delimično objašnjava zašto su samo neke zemlje to učinile). Zato je važna izlazna strategija kojom će biti određeno kada ekstra-osiguranje prestaje i doslednost u njenom sprovođenju.

Finansijska kriza je osvetlila slabosti prekriznih šema osiguranja depozita, zato se uz razmatranje izlaza iz *ad hoc* antikriznih mera odvija i proces njihove reforme. U osnovi regulatornih promena u zemljama širom sveta je ideja da se na osnovu „naučenih lekcija“ izgradi stabilan sistem osiguranja depozita koji će preventivno delovati na nastanak i širenje budućih finansijskih kriza. Napori da se na međunarodnom nivou definišu osnovna pravila i načela za reformu i uspostavljanje efikasnog sistema osiguranja depozita imaju za cilj da olakšaju te procese i da doprinesu harmonizaciji propisa. Pri tom, konkretna šema osiguranja depozita bi trebalo da bude operacionalizovana na specifičan način koji uvažava ekonomske, istorijske i kulturne karakteristike svake zemlje.

Literatura

1. Ahec-Sonje A., 2002, Analiza osjetljivosti bankarskog sustava primjena „singalne metode“, *Ekonomski pregled*, 53 (9-10): 807-848
2. Allen, F., Carletti, E. (2007) Finansijski sistem: amortizer ili pojačivač šoka? (Šesta godišnja konferencija BIS 2007, „Financial System and macroeconomic resilience“, Brunnen), *Bankarstvo*, 9-10 2008: 12-41
3. Basel Committee on Banking supervision International Association of Deposit Insurers (2009) Core Principles for Effective Deposit Insurance Systems
4. Bernet, B., Walter, S. (2009) Design, Structure And Implementation Of A Modern Deposit Insurance Scheme, *SUERF – The European Money and Finance Forum*, Vienna SUERF Studies: 2009/5
5. Carns, F. (2011) *Role of Deposit Insurance Schemes in the Financial Safety Net*, IADI: <http://www.iadi.org/docs/2011%20Annual%20Conference/12.CARNS%20FRED%20DI%20Safety%20Net%20Presentation.pdf>

Osiguranje depozita kao ex ante i ex post antikrizni mehanizam u bankarstvu

---

6. Cull, R., Senbet, L. W., Sorge, M. (2005) Deposit Insurance and Financial Development, *Journal of Money, Credit & Banking*, Volume: 37. Issue: 1: 43-82
7. Ćirović, M. (2007) *Bankarstvo*, Nučno društvo Srbije, Beograd
8. Demirgüç-Kunt, A., E. Kane (2002) Deposit Insurance Around the globe: Where Does it Work?, *Journal of Economic Perspectives*, American Economic Association, vol. 16(2), pages 175-195, Spring
9. Demirgüç-Kunt, A., Huizinga, H. (2004) Market Discipline and Deposit Insurance, *Journal of Monetary Economics*, Elsevier, vol. 51(2), pages 375-399, March
10. Demirgüç-Kunt, A., Kane, E. J., Laeven, L. (2008), *Deposit Insurance around the World: Issues of Design and Implementation*, MIT Press Books, MIT Press, The MIT Press, edition 1, volume 1, number 026204254, Cambridge
11. Demirgüç-Kunt, A., Sobaci, T. (2001), *Deposit Insurance Around the World: A Data Base*, The World Bank Economic Review, VoL.15, No. 3, pp. 480-490
12. Diamond, D., Dybvig P. (1983) Bank Runs, Deposit Insurance, and Liquidity, *Journal of Political Economy* 91(3): 410-419
13. Directive 2009/14/EC of the European Parliament and of the Council of 11 March 2009 amending Directive 94/19/EC on deposit-guarantee schemes as regards the coverage level and the payout delay, Official Journal of the European Union No L 68/3, 2009
14. Directive 94/19/EC on deposit-guarantee schemes as regards the coverage level and the payout delay
15. Dow, K. (2009) Moral Hazard and the Financial Crisis, *Cato Journal*, Vol. 29, No. 1: 141-166
16. Dowd, K..(1993) Deposite Insurance: A Skeptical View, *Review*, Federal Reserve Bank of St. Louis:
http://research.stlouisfed.org/publications/review/93/01/Dowd_Jan_Feb1994.pdf
17. FSB (2012) Thematic Review on Deposit Insurance Systems, Peer Review Report 8 February 2012
18. Huertas, T. F. (2011) *Crisis: Cause, Containment and Cure*, 2nd edition, Palgrave Macmillan, London
19. Kane, E. J., (2000) *Design Financial Safety Nets to Fit Country Circumstances*, The World Bank, Development Research Group, Finance
20. Laeven, L., (2004) The Political Economy of Deposit Insurance, *Journal of Financial Services Research*, Springer, vol. 26(3): 201-224
21. Marinković, S. (2004) An Incentive-Compatible System of Deposit Guarantees: Serbia and South-Eastern Europe, *Facta Universitatis, Series: Economics and Organization*, Vol. 2, No 2, 2004, pp. 133 - 153
22. Markovinović, H. (2011) Osiguranje depozita – uređenje de lege lata i perspektive, *Zbornik PFZ*, 61, (2):785-819
23. McCoy, P. , A. (2007) The Moral Hazard Implications of Deposit Insurance: Theory and Evidence, *Seminar on Current development in Monetary and Financial law*, Washington D.C. October 23 – 27 2007
24. Mishkin, F. S. (2006) *Monetarna ekonomija, bankarstvo i finansijska tržišta*, prevod sedmog izdanja knjige “The Economics of Money, Banking, and Financial Markets,”, Data status, Beograd
25. Schich, S. (2008b), *Financial Crisis: Deposit Insurance and Related Financial Safety Net Aspects*, OECD, Financial Market Trends, Volume 2008/2
26. Thakor, A. (2003) Deposit Insurance Policy, *Review*, Federal Reserve Bank of St. Louis

DEPOSIT INSURANCE AS EX ANTE AND EX POST ANTI-CRISIS MECHANISM IN BANKING

Abstract: Due to the importance of deposits in bank operations and their vulnerability to crisis conditions, deposit insurance is being promoted over the past decades as one of the pillars of modern government-established financial safety network. Creation and implementation of an effective insurance scheme is a difficult task because the excessive bank protection may encourage banks to riskier behavior and destabilize the system that it should protect. The challenge for the designers of these systems is to ensure the protection of depositors without excessive undermining of market discipline. The global financial crisis has highlighted the importance of deposit insurance as an anti-crisis mechanism. By raising the threshold of insurance, the authorities have managed to protect depositors. This helped in the prevention of panic and highlighted the strength of the influence of deposit insurance on the public trust. Experiences have emphasized the importance of a proactive approach to the prevention of future financial crises. Efficient and stable national schemes of explicit deposit insurance are critical for global financial stability. This results in the necessity of their reform, together with achieving a higher rate of legal harmonization at the global level.

Key words: deposit insurance, financial stability, moral hazard, banking panic